

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра міжнародних економічних відносин

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
Козак Ю.Г.
“ ____ ” _____ 2018 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня магістра
зі спеціальності 292 Міжнародні економічні відносини
за освітньо-професійною програмою «Міжнародні економічні відносини»
на тему: **«Стан та перспективи підвищення ефективності експорту
виноробного підприємства (на прикладі ПрАТ «Одесавинпром»)»**

Виконавець:

студент факультету міжнародної економіки
Никифоров Даніїл Андрійович
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент кафедри МЕН
(науковий ступінь, вчене звання)
Уханова Інна Олегівна
(прізвище, ім'я, по батькові) /підпис/

ЗМІСТ

	Стор
ВСТУП	4
Розділ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКСПОРТУ ВИНОРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ	7
1.1. Сутність та особливості експорту виноробних підприємств.....	7
1.2. Нормативне регулювання експорту продукції виноробних підприємств.....	18
1.3. Методика визначення показників ефективності експорту.....	26
Висновки до розділу 1.....	32
Розділ 2. АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКСПОРТУ ПРОДУКЦІЇ ВИНОРОБНОГО ПІДПРИЄМСТВА ПРАТ «ОДЕСАВИНПРОМ»	33
2.1. Загальна характеристика зовнішньоекономічної діяльності ПрАТ “Одесавинпром”.....	33
2.2. Аналіз показників ефективності експорту ПрАТ «Одесавинпром» на ринках виноробної продукції	49
2.3. Аналіз відповідності експортних продуктів ПрАТ “Одесавинпром” вимогам спільного ринку ЄС	58
Висновки до розділу 2.....	63
Розділ 3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЕКСПОРТУ ПІДПРИЄМСТВА ВИНОРОБНОЇ ГАЛУЗІ ПРАТ «ОДЕСАВИНПРОМ».....	64
3.1. Організаційні заходи удосконалення експорту ПрАТ «Одесавинпром».....	64
3.2. Експортний маркетинг як інструмент підвищення ефективності експорту ПрАТ «Одесавинпром».....	70
3.3. Диверсифікація ринків збуту у розрізі країн ЄС як чинник підвищення ефективності експорту ПрАТ «Одесавинпром».....	78
Висновки до розділу 3.....	89
ВИСНОВКИ	90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	93

АНОТАЦІЯ

Никифорова Д.А., "Стан та перспективи підвищення ефективності експорту в виноробного підприємства (на прикладі ПрАТ Одесавинпром)"
кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності
292 «Міжнародні економічні відносини» за магістерською програмою
«Міжнародні економічні відносини»,
Одеський національний економічний університет
м. Одеса, 2018 рік

Кваліфікаційна робота складається з трьох розділів. Об'єктом дослідження виступає ефективність експорту виноробного підприємства.

У роботі розглядаються теоретичні аспекти ефективності експорту виноробного підприємства, визначено фактори впливу на показники ефективності експорту, узагальнено принципи нормативного регулювання експорту продукції виноробства та методики для визначення ефективності експортної діяльності підприємства.

Проаналізовано фінансовий стан підприємства, показники його експортних операцій та географічну структуру експорту, розглянуто чинники впливу на експортну діяльність і рівень інноваційно-технічного забезпечення підприємства.

Пропонуються основні напрями підвищення ефективності експортної діяльності виноробного підприємства у вигляді удосконалення організаційної структури та застосування маркетингових прийомів для збільшення показників ефективності експортної діяльності.

Ключові слова: експортна діяльність підприємства, виноробство, ефективність експорту, географічна структура експорту, експортні поставки, інноваційно-технічне забезпечення.

SUMMARY

Nykyforov D.A., "The status and prospects for improving the export efficiency wine industry (for example, PJSC" Odesavinprom ")"

Thes is for Master degree in specialty 292 «International economic relations» under the program
«International economic relations»,
Odessa National Economic University
Odessa, 2018

The qualifying work consists of three sections. The object of research is the efficiency of the export of wine-making enterprises.

The paper considers the theoretical aspects of the efficiency of the export of wine-making enterprises, determines the factors of influence on export efficiency indicators, generalizes the principles of normative regulation of export of winemaking products and methods for determining the effectiveness of the export activity of the enterprise.

The financial condition of the enterprise, indicators of its export operations and geographic structure of export are analyzed, factors of influence on export activity and level of innovative and technical support of the enterprise are considered.

The main directions of increasing the efficiency of the export activity of the winemaking enterprise in the form of improving the organizational structure and application of marketing techniques for increasing the efficiency of export activity are offered.

Key words: export activity of the enterprise, winemaking, export efficiency, geographic structure of export, export deliveries, innovation and technical support.

ВСТУП

Актуальність теми. Ефективна взаємодія економіки України зі світовим господарством можлива лише за умови створення в країні високорозвинутого експортного комплексу, структурні та функціональні характеристики якого мають визначатися у контексті основних тенденцій розвитку сучасного міжнародного бізнесу, стратегічних ресурсів розвитку країни та її національних інтересів.

Особливе місце на світовому ринку займає виноградарство і виноробство України, які знаходяться в залежності від її здатності ефективно реалізувати об'єктивні переваги природо-ресурсного потенціалу у світовому розподілі праці та у міжнародній конкуренції, забезпечивши участь у вирішенні світових продовольчої, енергетичної та екологічної проблем на основі взаємовигідних економічних відносин.

Ефективність зовнішньоекономічної діяльності сучасних виноробних підприємств залежить від їх здатності до успішного управління експортною діяльністю. В умовах поглиблення глобалізаційних і євроінтеграційних процесів доцільним є формування своєчасного й цілісного підходу до оцінки ефективності експортної діяльності виноробних підприємств. Сучасні напрямки розвитку світового ринку виноробної продукції, максимальна адаптивність стратегії підприємства до вимог мінливого зовнішнього середовища, особливості організації сировинної бази виноробних підприємств вимагають більш детального дослідження формування та ефективного використання експортного потенціалу для вітчизняних виноробних підприємств.

Таким чином, особливо актуальними є проблеми розробки теоретично виважених моделей та методико-практичного інструментарію управління експортною діяльністю виноробного підприємства, питання оцінки ефективності експортної діяльності, вдосконалення системи організаційно-економічного забезпечення підприємства.

Ступінь розробки проблеми. Серед досліджень проблем оцінки експортної діяльності підприємства та її удосконалення заслуговують на

особливу увагу роботи таких українських учених, як В. Андрійчук, О. Білорус, В. Геєць, М. Дудченко, Ю. Іванов, А. Кредисов, Г. Климко, І. Лукінов, В. Пономаренко, А. Поручник, Є. Савельєв, А. Філіпенко, О. Шнирков та ін. Значний внесок у розвиток теоретичних та науково-методичних засад оцінки експортної діяльності на різних рівнях економічного аналізу зробили такі зарубіжні учені, Ф. Левшин, П. Ліндерт, М. Портер, Л. Радеба, Л. Стровський, Р. Фатхутдінов та ін.

Мета та завдання роботи. Метою кваліфікаційної роботи є визначення ефективності експорту виноробного підприємства та розробка теоретичних та практичних засад щодо її підвищення.

Мета роботи обумовила постановку таких задач:

- визначити теоретичні основи ефективності експортної діяльності виноробного підприємства;
- дослідити особливості здійснення експортної діяльності підприємств виноробної галузі у розрізі нормативного регулювання;
- систематизувати методи дослідження експортної діяльності підприємства виноробної галузі та визначення показників її ефективності;
- проаналізувати ефективність експортної діяльності виноробного підприємства ПрАТ «Одесавинпром»;
- розробити організаційні заходи удосконалення експортної діяльності ПрАТ «Одесавинпром»;
- впровадити систему експортного маркетингу як інструменту підвищення ефективності експорту підприємства ПрАТ «Одесавинпром»;

Об'єктом кваліфікаційної роботи виступає ефективність експорту виноробного підприємства.

Предмет кваліфікаційної роботи - теоретичні підходи та практичні рішення підвищення ефективності експорту виноробного підприємства.

Методи дослідження. Для розв'язання поставлених завдань і досягнення мети використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, а саме методи аналізу та синтезу, порівняння, статистичний

аналіз, SWOT-аналіз. Для обробки та аналізу даних використовувались комп'ютерні програми (пакет аналізу Microsoft Office Excel 2010).

Інформаційна база. Правове поле кваліфікаційної роботи склали чинні законодавчі та нормативні документи, що регламентують експортну діяльність суб'єктів господарювання в Україні. Інформаційною базою роботи послужили офіційні статистичні матеріали, дані звітності виноробного підприємства ПрАТ «Одесавинпром» і результати власних досліджень на підприємстві.

Практичне значення одержаних результатів. Практична значимість роботи полягає в тому, що розроблені рекомендації щодо підвищення ефективності експортної діяльності виноробного підприємства ПрАТ «Одесавинпром» знайшли своє успішне впровадження в діяльності підприємства, про що свідчить акт про впровадження результатів магістерської роботи.

Публікації. За результатами виконання кваліфікаційної роботи магістра опубліковано 2 тези наукових конференцій та прийнято участь у 1 монографії:

1. Нікіфоров Д.А. «Угода про асоціацію з ЄС як чинник реформ виноробної галузі України» Ювілейний збірник наукових робіт за підсумками студентської конференції «Минуле, Сучасне, Майбутнє» – Одеса - 2018. –№8 – С. 112-117;

2. Нікіфоров Д.А. «Необхідність державної підтримки виноробної галузі, як один із факторів розвитку її міжнародної конкурентоспроможності» // «Проблеми розвитку малих відкритих економік» - Житомир -2018- С.309-313;

3. Нікіфоров Д.А. Управління міжнародною конкурентоспроможністю підприємство-регіон: монографія //За ред. Ю.Г. Козака, І.О. Уханової –Київ, ЦНЛ, 2019- С.8-37.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило розробити теоретичні та практичні засади підвищення ефективності експорту виноробного підприємства ПрАТ «Одесавинпром».

В кваліфікаційній роботі було досліджено теоретичні та практичні аспекти експортної діяльності виноробного підприємства. Розкрито теоретичну частину досліджуваного питання, розглянуто сутнісний зміст поняття «експортної діяльності» з точки зору різних науковців. В результаті дослідження поглядів багатьох авторів, нами виявлено, що експортна діяльність підприємства – це низка взаємопов’язаних операцій, що передбачають продаж товарів з обов’язковим переміщенням їх через митний кордон з метою надання у володіння цієї продукції партнеру з-за кордону. Ефективність зовнішньоекономічної діяльності сучасних виноробних підприємств залежить від їх здатності до успішного управління експортною діяльністю. Сучасні напрямки розвитку світового ринку виноробної продукції, максимальна адаптивність стратегії підприємства до вимог мінливого зовнішнього середовища, особливості організації сировинної бази виноробних підприємств вимагають більш детального дослідження формування та ефективного використання експортного потенціалу для вітчизняних виноробних підприємств.

Серед міжнародних організацій, які є глобальними регуляторами виробництва та торгівлі виноробною продукцією, провідне місце займає Міжнародна організація виноградарства та виноробства. МОВВ є міжурядовою організацією науково-технічного характеру з визнаною компетенцією в області виноградарства, виноробства, виробництва напоїв на основі виноматеріалів, винограду, родзинок і інший продукції виноградарства.

Показники ефективності ЗЕД виноробного підприємства більшість авторів пропонує розраховувати на основі таких даних як затрати на виробництво експортної продукції, вартість експортної продукції у відпускних цінах, вартість експортної продукції у зовнішньоторгових цінах. Завдяки такого

роду інформації експортер має змогу визначити повну ефективність експорту, показники якої характеризують у цілому сукупний процес виробництва і реалізації, економічну ефективність виробництва експорту та валютну ефективність експорту.

ПрАТ “Одесавинпром” є найбільшим виноробним підприємством півдня України, підприємство є одним з лідерів виробництва вина національного рівня й це не безпідставно: воно має власні виноградники, для виготовлення продукції використовується винятково натуральна сировина, тільки завдяки цьому гарантується безперебійне виробництво й найвища якість продукції. Компанія випускає широкий асортимент вин і шампанського під торговою маркою “Французький бульвар” ПрАТ «Одесавинпром» за технологією виробництва є багатoproфільним підприємством, що випускає тихі вина (столові, сортові, марочні, десертні, міцні), ігристі вина й шампанське - акратафорним (резервуарним) способом. Витримка марочних вин виробляється в бутловій тарі.

Аналіз фінансово-економічних показників підприємства демонструє, що рентабельність витрат за 2016 рік показує, що на одну гривню собівартості на підприємстві було отримано 0,17 гривні валового прибутку. В 2017 році співвідношення збільшилось до 0,11 гривні валового прибутку на гривню собівартості. Рентабельність основної операційної діяльності в 2014 році склала 3,69 % в попередньому році - 7,86 %. Рентабельність продаж в звітному році склала 2,84%, що на 3,39 п.п. менше, ніж в 2016 році. Протягом досліджуваного періоду на підприємстві намітилася позитивна тенденція щодо поліпшення платоспроможності підприємства.

Для визначення ефективності роботи (сильних і слабких сторін у діяльності фірми, потенційних зовнішніх загроз і сприятливих можливостей) підприємства ПрАТ «Одесавинпром» на ринку виноробної продукції автором використано метод SWOT-аналізу. Сильними сторонами виноробного підприємств ПрАТ «Одесавинпром» є: збільшення обсягів виробництва, наявність власних площ виноградників, розширення асортименту виноробної

продукції, випуск ексклюзивної виноробної продукції під власною торгівельною маркою. Посилення їх можливе за рахунок наступних можливостей: участь у міжнародних семінарах і виставках-ярмарках, наявність родючих ґрунтів, приємних кліматичних умови для вирощування винограду, партнерство з виробниками сировини, засвоєння нових ринків збуту та за допомогою державних програм.

Аналіз організації експортної діяльності ПрАТ «Одесавинпром» показав, що забезпеченням експортної діяльності займаються три відділи – відділ маркетингу, відділ продажу і транспортний відділ. Автором пропонується на підприємстві ПрАТ «Одесавинпром» сформувати такий підрозділ, який би в умовах великої кількості ринків збуту, нерозгалуженого асортименту продукції, реалізованого на одному ринковому сегменті, високих обсягів експорту, займався розробкою політики експорту, підготовкою та укладанням зовнішньоторгівельних контрактів, контролем виконань експортних замовлень таким чином, щоб маркетингова і збутова діяльність по регіональних ринках проводилася паралельно і складала єдину систему, яка відповідає за експорт продукції на певний ринок.

За масштабами зовнішньоторговельної діяльності підприємство охоплює такі ринки, як Китай, Естонія, Придністров'я, Іспанія, Канада, Гонконг, Монголія та інші. При аналізі експортної діяльності можна зробити висновок, що за 2014-2015 роки основні експортні контракти припали на країни Європи та Азії в процентному співвідношенні ми можемо побачити позитивну динаміку та приріст на 216%. У 2015-2016 році ми можемо побачити переміщення експортної діяльності на країни Європи такі як Естонія, Іспанія, але велику популярність серед експортних контрактів займає Китай. У загальному відсотковому вираженні збільшення контрактів становить 40% у грошовому виразі це становить 61,717 грн. Між 2016-2017 рр. основні країни експорту були Естонія, Китай, Придністров'я та Іспанія. Приріст експорту в відсотковому співвідношенні склав 69%, у грошовому вираженні це склало 148,482 грн.

На підставі проведених розрахунків на протязі 2014 – 2017 року простежується поступове збільшення економічного ефекту від експорту продукції від 51,7 тис. грн. до 409,974 тис. грн. Валютна ефективність експорту за 2014 – 2017 поступово знижується і в 2017 році складає 0,6804 дол США/грн. Рентабельність експорту за 2014 -2015 роки збільшується до 22,8%, потім на протязі 2015 – 2017 років має стійку тенденцію до зниження і в 2017 році склала 8,1%.

В кваліфікаційній роботі пропонувалось ПрАТ «Одесавинпром» прийняти участь у міжнародній виставці вин і спиртних напоїв Vinitaly з метою активізації експорту виноробної продукції. Прогнозований економічний ефект від міжнародної італійської виставки вин і спиртних напоїв Vinitaly для підприємства ПрАТ «Одесавинпром» значний. Аналіз результатів виставки фірми за останні місяці показав, що саме виставки є досить ефективним і вигідним (у співвідношенні доходів і витрат) способом підвищення міжнародної конкурентоспроможності виноробної продукції. Як показує практика участі в міжнародних виставках протягом подальших трьох місяців після участі у виставці також будуть укладені контракти на загальну суму близько 7200 тис. грн.

В кваліфікаційній роботі пропонувалось помістити на сайт ПрАТ «Одесвинпром» повідомлення рекламного характеру українською та англійською мовою, в якому буде прайс-лист для потенційних споживачів виноробної продукції. Також нами пропонується на сайті включити онлайн-калькулятор розрахунку вартості продукції в гривнях, доларах та євро з урахуванням поточного курсу валют. Тобто даний впроваджений захід направлений на оновлення та просування сайту, завдяки чому інформація буде доступна не тільки українським споживачам виноробної продукції, а також потенційним зарубіжним оптовим покупцям. Таким чином, згідно дослідженню втором виявлено, що оновлення і просування сайту принесе прибуток підприємству ПрАТ«Одесвинпром», що у декілька разів перевищує витрати даного маркетингового заходу.

Важливою стратегією підприємства є диверсифікація ринків збуту, що надасть змогу збільшувати експортні контракти до країн Європи, розвивати власний бренд, знайомити потенційного покупця із новою продукцією, отримувати більше прибутку, розвивати культуру вживання продукції виноробної галузі та адаптуватися до європейських стандартів норм, котрі необхідні на сучасному етапі розвитку підприємства. На сучасному етапі своєї діяльності виноробне підприємство ПрАТ «Одесавинпром» прагне стати найбільшим в Україні експортером виноробної продукції. Першочерговим завданням підприємства на даному етапі розвитку є розширення і утримання існуючих ринків збуту, тому що на ринку виноробної продукції існує велика кількість конкурентів, що діють протягом десяти років і встигли завоювати репутацію якісних виробників і надійних постачальників. Основними напрямками експортної політики повинні стати: розробка маркетингової та збутової стратегії з урахуванням особливостей зовнішнього ринку, компанія повинна розширити асортимент продукції, що експортується. Найбільш привабливі країни з точки зору експорту для підприємства є Польща котра в 2016 році експортувала до Польщі 86,9 тис. літрів вина. Друге місце займає Бельгія, яка за попередній рік імпортувала 18 тис. літрів українського вина. На третьому місці — Литва. У 2016 році Україна експортувала в Литву 4,7 тис. літрів вина, та Німеччина (2 тис. літрів).

За результатами розрахунків впровадження запропонованих заходів удосконалення експортної діяльності підприємства дозволить в 2018 році отримати чистий дохід від реалізації продукції в розмірі 260650,77 тис. грн., що на 17427,77 тис. грн. більше, ніж в 2017 році.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондарєва Т.І. Оцінка ефективності експортної діяльності підприємства / Т.І. Бондарєва, А.І. Осадчук // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі . - 2011. - № 3. - С. 91–104. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eupmg_2011_3_11.pdf
2. Мельник О.Г. Діагностика факторів впливу на експортну діяльність підприємства / О.Г. Мельник // Інноваційна економіка . – 2013. - №5. – с. 63 – 66.
3. Мельник О.Г. Аналіз ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємства / Вісник Академії митної служби України. Сер.: Економіка– 2012. т.№ 2.-С.75-82.
4. Бондарєва Т.І. Оцінка ефективності експортної діяльності підприємства / Т.І. Бондарєва, А.І. Осадчук // Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі . - 2011. - № 3. - С. 91–104. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eupmg_2011_3_11.pdf.
5. Кириченко О.А. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: Навч. посібник. - К, Знання-Прес, 2010. - 382 с.
6. Шкурупій О.В. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : навч. посібник / О.В. Шкурупій, В.В. Гончаренко, І.А. Артеменко. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 248 с.
7. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI в редакції Кодексу від 08.11.2014, підстава 1690-18 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
8. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 № 959-XII в редакції Закону від 26.10.2014, підстава 1697-18 // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
9. Бондарєва Т.І. Оцінка ефективності експортної діяльності підприємства / Т.І. Бондарєва, А.І. Осадчук // Економіка та управління підприємствами

- машинобудівної галузі. - 2011. - № 3. - С. 91–104. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/eupmg_2011_3_11.pdf.
10. Споживання вина в світі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://newsradio.com.ua/2013_10_29/Spozhi-vannja-vina-v-sv-t-poverta-tsja-na-dokrizovij-r-ven/.
 11. Стан виноробної галузі у світі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://take-profit.org/economicnews.php>.
 12. Андришин В.П. Фактори ефективності експортної діяльності підприємства / В.П. Андришин // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2014.- №5. – с. 11 – 14.
 13. Волкова І.А. Методика аналізу експортно-імпортних операцій в діяльності підприємств [Текст] / І.А. Волкова, І.В. Гірчук // Вісник ЖДТУ. Економічні науки. – 2010. – № 3 (53). – С. 53-55.
 14. Гаркуша О.А. Оцінка ефективності експортної діяльності виробничих підприємств / О.А. Гаркуша [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://masters.donntu.edu.ua/publ2003/fem/garkusha.pdf>.
 15. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: Підручник / О.П. Гребельник. - 3тє видання перероблене та доповнене. - К.: Центр учбової літератури, 2010. - 432 с.
 16. Дем'янченко, А. Г. Методи аналізу і оцінки ефективності експортної діяльності підприємств [Текст]: автореферат ... канд.екон.наук (08.06.01) / А Г Дем'янченко; Приазовський ДТУ. — Маріуполь: Приазовський ДТУ, 2005. — 20 с.
 17. Дідківський М. І. Зовнішньоекономічна діяльність підприємства : Навч. посібник / М. І. Дідківський. – К. : Знання, 2012. – 463 с.
 18. Печеркина Е.В. Классификация факторов конкурентоустойчивости / Е.В. Печеркина // Вестник ОГУ. – 2005. – № 8. – С. 89-95.
 19. Рычихина Н.С. Оценка локального экспортного потенциала предприятия /Н.С. Рычихина // Современные наукоемкие технологии. Региональное приложение. – 2013. – № 3(35). – С. 73-78.

20. Сычев М.С. Факторы внешнеэкономической деятельности и их систематизация / М.С. Сычев // Инновационное развитие экономики. – 2012. – № 3(9). – С. 7-10.
21. Ковтун Е.О. Планування зовнішньоекономічної діяльності підприємства [Електронний ресурс] / Е.О. Ковтун, В.М. Швець. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/15_APSN_2010/Economics/67915.doc.htm.
22. Чернобай Л.І. Чинники формування витрат на експортну діяльність: загальна характеристика та класифікація / Л.І. Чернобай, Н.О. Вацик // Вісник національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2011. – № 720. – С. 315-327.
23. Международная организация виноградарства и виноделия [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://eniw.ru/movv.htm>.
24. International organisation of vine and wine [Електронний ресурс] – international-organisation-of-vine-and-wine-mezhdunarodnaya-organizaciya-vinogradarstva-i-vinodeliya-movv.html
25. Портал «Виноробство та виноградарство» [Електронний ресурс] - <http://eurowine.com.ua/?q=node/15513>
26. Законодавчо-нормативні акти Європейського Союзу [Електронний ресурс] - <http://eurowine.com.ua/?q=node/15516>
27. Норми и правила рынка Европейского Союзу[Електронний ресурс] <http://center.gov.ua/pres-tsentr/novini/item/>
28. Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» Режим доступу: [Електронний ресурс] - <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2662-15>
29. ДСТУ 4806:2007 Вина. Загальні технічні умови. Чинний від 01.01.2009 р. – Київ: Держстандарт України, 2008. – 15 с.
30. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку органів державного ринкового нагляду та сфер їх відповідальності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/573-2011-п>.

31. Постанова Кабінету Міністрів «Про внесення змін до Правил роздрібної торгівлі алкогольними напоям» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/854-96-п>.
32. Методика контролю якості винограду, процесу виробництва, якості та ідентифікації виноградних вин контрольованих найменувань за походженням (КНП) КД У 37471967-11.02-4:2012. – Міністерство аграрної політики та продовольства України, 2012 р.– 14 с.
33. Зовнішньоекономічна діяльність підприємств: навчальний посібник/ за ред. Ю.Г.Козака, Н.С.Логвінової, М.А.Зайця. – 4-ге вид., перероб. та доп. – К.: Освіта України. – 2012. – 272 с.
34. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: підручник / Гребельник О. П. – 4-те вид. перероб. та доп. – К.: Центр учбової літератури, 2013. – 452 с.
35. Вакульчик О.М. Визначення зон економічних ризиків на основі аналізу показників економічної безпеки підприємства / О.М. Вакульчик, Д.П. Дубицький // Економіст. – 2009. – № 8. – С. 40–43.
36. Гаркуша О.М. Формування ефективного виноградарсько-виноробного під комплексу / Гаркуша О.М. – АПК України. – Миколаїв : МДДА, 2001. – 281с.
37. Міністерство аграрної політики та продовольства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://minagro.gov.ua>
38. Інформаційно-аналітична газета «Агробізнес Сьогодні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/2643-perspektyvne-vynohradarstvo.html>
39. Офіційний сайт державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
40. Офіційний сайт ТМ «Французький бульвар» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fbulvar.com.ua/>
41. Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://smida.gov.ua/>

42. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс].
– Режим доступу: <http://me.gov.ua>
43. Енциклопедія з експортування в ЄС на засадах ПВЗВТ [Електронний ресурс]. –
Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/ugoda-pro-asociaciyu/bucklets/encyclopaediaukr-part1.pdf>
44. Your guide to the EU market's import rules and taxes [Електронний ресурс]. –
Режим доступу: <http://exporthelp.europa.eu>
45. Постанова Ради від 8 лютого 1993 року – Council Regulation (EEC) No 315/93 of
8 February 1993 laying down Community procedures for contaminants in food (OJ
L-37 13/02/1993) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A31993R0315>
46. Торгово-промислова палата України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<https://uccr.org.ua/>
47. Міністерство аграрної політики України [Електронний ресурс]. – Режим
доступу: <http://minagro.gov.ua>.
48. Інституційний репозитарій ТНТУ імені Івана Пулюя [Електронний ресурс]. –
Режим доступу: <http://elartu.tntu.edu.ua>.
49. Топ 15 лучших зарубежных вин от 100 до 500 гривен [Електронний ресурс]. –
Режим доступу: <https://life.pravda.com.ua/society/4cf8b99d05f8be/>
50. Статистика споживання вина в світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://figli.pp.ua/info/rizne/zhest/statystyka-spozhyvannja-alkoholju-v-sviti.html>.
51. Статистичний щорічник України за 2015 рік / За ред. О. Г. Осауленка. — К. :
Державне підприємство «Інформаційно-аналітичне агентство», 2016. — 534
с.